

TFA2007.197/1H

Ikke særligt børnetilskud til barn, der var adopteret af eneadoptant.

Almindelige emner 1.2 - Forvaltningsret 26.2 - Menneskerettigheder 1.4, 1.9 og 2.

A, der var født i 1992, blev i 1999 gennem et adoptionscenter adopteret af B som eneadoptant. B søgte i 2001 om særligt børnetilskud til A i medfør af børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 1-3. Kommunen gav afslag på ansøgningen, hvilket blev stadfæstet af Det Sociale Nævn. Højesteret fastslog, at retten til børnetilskud til et barn, der adopteres af en enlig person, alene er reguleret af § 4, stk. 3, nr. 3, og at reglerne om eneforsørgere i nr. 1 og 2 således ikke omfatter eneadoptanter. Bestemmelsen i nr. 3, om eneadoption i tilfælde, hvor forældremyndighedens indehaver er afgået ved døden, var tidligere begrænset til at omfatte eneadoptanter, der var enten barnets stedmor eller -far eller en person i barnets slægt. Selvom ordene »i barnets slægt« var udgået af bestemmelsen ved en lovændring i 1986, fandt Højesteret efter motiverne til den oprindelige bestemmelse og forarbejderne til lovændringen ikke grundlag for at antage, at det med ændringen i 1986 havde været tilsigtet, at bestemmelsen skulle omfatte tilfælde, hvor der ikke havde været en vis tilknytning mellem adoptanten og barnet forud for forældremyndighedsindehaverens død. A's biologiske mor levede på adoptionstidspunktet, og der havde ikke været en forudgående tilknytning mellem A og B. På denne baggrund fandt Højesteret, at A ikke opfyldte betingelserne for at få særligt børnetilskud.[1] I betingelserne for at få børnetilskud skelnes der ikke mellem danske og udenlandske børn, og det forhold, at det uden for familieforhold for tiden stort set kun er udenlandske børn, der adopteres af enlige her i landet, førte ikke til, at afslaget på særligt børnetilskud til A udgjorde en usaglig forskelsbehandling i strid med Den Europæiske Menneskerettighedskonventionens art. 14, jf. art. 8 eller art. 1 i den første tillægsprotokol, eller med andre konventionsbestemmelser.[2] (Dissens for at give A særligt børnetilskud efter § 4, stk. 3, nr. 3).

H.D. 2. november 2006 i sag 161/2005 (2. afd.)

A ved værgen B (adv. Søren Stenderup Jensen, Kbh.) mod Statsamtet Vestsjælland, Det Sociale Nævn (Km.adv. K. Hagel-Sørensen, Kbh.) Biintervenient til støtte for appellanten: Foreningen Adoption & Samfund (adv. Søren Stenderup Jensen, Kbh.) Biintervenient til støtte for indstævnte: Ankestyrelsen (Km.adv. K. Hagel-Sørensen, Kbh.).

Østre Landsrets dom 15. marts 2005 (12. afd.)

Lodberg, Dybdahl, Karsten Henriksen (kst.).

Sagsøgeren, B, som værgen for A, har nedlagt påstand om, at sagsøgte, Det Sociale Nævn i Statsamtet Vestsjælland, tilpligtes at anerkende, at sagsøgeren har krav på særligt børnetilskud i medfør af lov om børnetilskud, lovekendtgørelse nr. 707 af 25. august 1995 med senere ændringer § 4, stk. 3, nr. 1, 2 og 3, med virkning fra den 1. april 1999, subsidiært fra den 12. januar 2001. Sagsøgeren har nedlagt særlige rentepåstande.

Sagsøgte har påstået frifindelse.

Sagen er henvist til Østre Landsret fra Retten i Sorø.

Sagsøgeren har fri proces med retshjælpsdækning.

Sagens omstændigheder

B adopterede i foråret 1999 gennem Adoptionscenter Århus som eneadoptant A, født den - - - 1992 i - - -.

Den 12. januar 2001 ansøgte B Trundholm Kommune om særligt børnetilskud.

Den 16. januar 2001 meddelte kommunen afslag på ansøgningen med følgende begrundelse:

»Enlige adoptanter, der adopterer et udenlandsk barn gennem en af de organisationer, der er godkendt af justitsministeriet, er ikke berettiget til særligt børnetilskud efter § 4, stk. 3, nr. 3, idet adoptanten ved adoptionen har påtaget sig den fulde forsørgelsespligt.«

Den 4. september 2001 stadfæstede Det Sociale Nævn i Statsamtet Vestsjælland kommunens afgørelse. I nævnets afgørelse hedder det blandt andet:

»Det fremgår af sagen, at De fik overdraget A til adoption i - - - den 23. marts 1999, og at der er udstedt adoptionsbevilling i Statsamtet Vestsjælland den 29. september 1999. De er eneadoptant.

Det fremgår videre af sagen, at De forinden adoptionen rettede henvendelse til Trundholm kommune for at blive vejledt om, hvilke ydelser De efter adoptionen ville være berettiget til. Det fremgår af kommunens

342

skrivelse af 17. juni 1998, at De telefonisk fejlagtigt er blevet informeret om, at De ville være berettiget til særligt børnetilskud i medfør af børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 2, såfremt De kunne bekræfte, at den biologiske far er død. I skrivelsen beklages fejlen, og De informeres om, at den nævnte bestemmelse ikke finder anvendelse, og at De ikke er berettiget til særligt børnetilskud.

Det fremgår af den danske oversættelse af retsmøde den 20. april 1998 ved domsmyndigheden i - - -, at Deres begæring om adoption blev imødekommet. Det fremgår herudover af dommen, at domsmyndigheden tidligere har behandlet en sag om barnets optagelse på børnehjem som følge af dårlig behandling. Denne sag afsluttedes ved dom, der har fået retskraft. Barnets biologiske mor og far er blevet frataget forældremyndigheden og forbindelsen til barnets biologiske familie er afbrudt.

De har under sagen fremlagt en dødsattest for den biologiske far. Dødsattesten er udformet på portugisisk. Af de fremlagte dokumenter fra - - - fremgår i øvrigt, at man ikke ved, hvor den biologiske mor befinder sig.

Endelig fremgår det af sagen, at De i forbindelse med adoptionssagen i - - - har erklæret, at barnet vil få de samme juridiske rettigheder i Danmark som alle andre børn i landet.

De har i Deres klageskrivelse henvist til to tidligere afgørelser fra Den Sociale Ankestyrelse (SM B-4-95). Ved disse afgørelser fandt ankestyrelsen ikke, at der var grundlag for ret til særligt børnetilskud efter børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 3, idet det ikke var godtgjort, at den, der havde forældremyndigheden var død på det tidspunkt, barnet blev adopteret. Det var ikke tilstrækkeligt grundlag for ret til særligt børnetilskud, at der på grund af forholdene i barnets hjemland ikke kunne gives oplysninger om den, der havde forældremyndigheden før adoptionen. Der var heller ikke grundlag for at anvende § 4, stk. 3, nr. 2, når kun den ene af barnets forældre lever, idet adoptanten ved adoptionen har påtaget sig den fulde forsørgelsespligt over barnet, og at retten til særligt børnetilskud for enlige adoptanter er fastlagt i § 4, stk. 3, nr. 3. Afgørelserne er truffet i henhold til børnetilskudslovens § 4, stk. 3, og sikringsstyrelsens vejledning af 18. december 1986 om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag, punkt 14 og punkt 15.

De anfører, at De finder afgørelsen i strid med både menneskerettighederne og lov om etnisk ligestilling, idet der ved afgørelserne gøres forskel på børn, adopteret af eneadoptanter, og børn, født af en lovligt insemineret kvinde eller af en kvinde, der nægter at oplyse navnet på den biologiske far.

De henviser i deres klageskrivelse til, at Børnelovsudvalget i delbetænkning nr. 1350 om børns retsstilling, afviser at benytte muligheden til at fratage mødre, der nægter at oplyse om den biologiske far, retten til det særlige børnetilskud, idet dette vil kunne være til skade for barnet.

De henviser videre til delbetænkning nr. 1389, og det heri anførte om anvendelsen af det særlige børnetilskud.

Endelig henviser De til, at Socialistisk Folkeparti har fremsat et forslag til folketingsbeslutning om særligt børnetilskud til børn, der adopteres af enlige. Det fremgår af førstebehandlingen, at regeringen i øjeblikket arbejder med en samlet vurdering af anvendelsen af det særlige børnetilskud. Beslutningsforslaget blev efter 1. behandlingen henvist til Socialudvalget.

De har endelig fremsendt nogle artikler, der berører spørgsmålet om eneadoptanters rettigheder.

Ved skrivelse af den 23. juli 2001 har De klaget over Det Sociale Nævns sagsbehandlingstid, ligesom De i den forbindelse gør krav på renter af det beløb, som De måtte blive tilkendt som særligt børnetilskud.

Ved skrivelse af den 2. august 2001 fra Det Sociale Nævn er De blevet oplyst om, at Deres sag bliver behandlet på nævnets møde den 3. september 2001.

Det sociale Nævn har i sit møde den 3. september 2001 truffet følgende:

Afgørelse

Nævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte kommunens afgørelse, hvorefter De er meddelt afslag på særligt børnetilskud.

Afgørelsen er truffet i medfør af børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 2 og 3.

Der er lagt vægt på, at De som ene-adoptant har påtaget Dem den fulde forsørgelsespligt overfor barnet, hvorfor børnebidragslovens § 4, stk. 3, nr. 2, ikke finder anvendelse. Der er herudover lagt vægt på, at § 4, stk. 3, nr. 3, tager sigte på adoptioner, hvor der før forældremyndigheds-indehaverens død har været en vis form for tilknytning mellem barnet og adoptanten. Det fremgår således af socialministeriets vejledning af januar 1996, pkt. 15, der erstatter sikringsstyrelsens vejledning af 18. december 1986, at enlige adoptanter, der adopterer et udenlandsk barn gennem en af de organisationer, der er godkendt af justitsministeriet efter adoptionslovens § 30, ikke er omfattet af bestemmelsen i stk. 3, nr. 3.

Det Sociale Nævn finder ikke, at den afgørelse, truffet af Den Sociale Ankestyrelse i 1995 (SMB-4-95), som De henviser til, kan anvendes direkte på nærværende sag. De har ganske vist fremlagt en dødsattest for den biologiske far, men der forefindes ingen oplysninger om, hvorvidt den biologiske mor er død. Hertil kommer, at det af udskriften fra retsmødet i Domsmyndigheden i - - - fremgår, at begge biologiske forældre tidligere er blevet frataget forældremyndigheden over

343

barnet. Endelig er socialministeriets vejledning udtryk for gældende ret, idet bemærkes, at den er udsendt efter, at Den Sociale Ankestyrelse har afgjort sagerne. Disse blev afgjort med udgangspunkt i den gamle vejledning, som er erstattet af socialministeriets vejledning.

Det Sociale Nævn finder ikke, at der er grundlag for at fastslå, at afgørelsen er i strid med menneskerettighederne eller lov om etnisk ligestilling.

Børnelovudvalgets delbetænkninger nr. 1350 og 1389 giver ikke Det Sociale Nævn anledning til at træffe en anden afgørelse.«

Den 27. september 2001 ankede B Det Sociale Nævns afgørelse til Den Sociale Ankestyrelse.

Den 19. oktober 2001 afviste Ankestyrelsen at behandle sagen med følgende begrundelse:

»Ankestyrelsen finder, at sagen ikke har principiel eller generel betydning

Begrundelsen herfor er, at retstilstanden er tilstrækkelig afklaret.

Ankestyrelsen har således tidligere taget stilling til spørgsmålet om en enlig adoptants ret til særligt børnetilskud. Der henvises til SM B-4-95, hvor Ankestyrelsen har truffet afgørelse i 2 sager, hvori der var søgt om særligt børnetilskud for et barn, som var adopteret af en enlig. I disse afgørelser blev der taget stilling til, dels at de pågældende ikke kunne få særligt børnetilskud efter børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 3, som er den særlige bestemmelse for adoptanter, dels at de ikke kunne få særligt børnetilskud efter lovens § 4, stk. 3, nr. 2 om særligt børnetilskud, når kun én af et barns forældre lever.

Nævnets afgørelse skønnes ikke at have generel betydning for rets-anvendelsen på området.

Ankestyrelsen skal med hensyn til det der er anført i klagen om at de kan dokumentere at A's biologiske far er død bemærke, at dette forhold ikke gør sagen principiel eller generel under hensyn til, at der ikke er tilsvarende oplysninger om den biologiske moder.«

Særligt børnetilskud udgør et beløb på 8.436 kr. årligt.

Det er under sagen oplyst, at der i Danmark i årene 2001-2003 gennemsnitligt er godkendt 44 enlige adoptanter på landsplan. Det er endvidere oplyst, at der ikke inden for de seneste 5 år (fra den 12. juli 2004) er adopteret danske børn til eneadoptanter, uden at der har været familiemæssige eller andre relationer mellem den adopterede og adoptanten.

Statsamtet Vestsjælland har oplyst, at der i årene 1995-2000 er meddelt moderen i en faderskabssag fritagelse for at oplyse faderens navn i i alt 34 tilfælde. I årene 2001 til 2003 er i alt 32 faderskabssager henlagt som uoplyste. Trundholm Kommune har oplyst, at der udbetales særligt børnetilskud i alle tilfælde, hvor faderskabet til et barn ikke er fastslået, uanset om dette skyldes, at der er meddelt moderen fritagelse for at oplyse faderens navn, eller at sagen er henlagt som uoplyst.

Forklaringer

B har forklaret bl.a., at hun er - - -. Hun er enlig og besluttede, da hun var midt i 30'erne, at adoptere. Hun fravalgte at få barn med en tilfældig mand eller at lade sig inseminere. Hun blev godkendt som eneadoptant i juni/juli 1997. I en kreds af eneadoptanter blev spørgsmålet om særligt børnetilskud rejst, og hun tilbød som - - - at undersøge spørgsmålet. Det var ikke afgørende for hendes egen adoption, om hun kunne få særligt børnetilskud. Selve adoptionen gav problemer, da man ikke kunne finde barnets moder. I marts 1999 tog hun til - - - og kom tilbage en måned senere med A.

Hendes veninde, der havde ladet sig (lovligt) inseminere, oplyste hende i 2000 om, at venindens barn modtager særligt børnetilskud. Denne forskelsbehandling af hendes eget barn fandt hun urimelig.

Hun søgte først om særligt børnetilskud i 2001, som følge af at A havde psykiske problemer, hvilket optog al hendes tid.

A modtager ordinært og ekstra børnetilskud. Hun selv modtog omkring 32.000 kr. i tilskud i forbindelse med adoptionen, som kostede ca. 150.000 kr.

Hun har fået at vide af en adoptionsforening, at enlige aldrig får tilladelse til at adoptere danskfødte børn.

Anbringender

B som væge for A har i det væsentlige procederet i overensstemmelse med påstandsdokument af 17. januar 2005. Heraf fremgår blandt andet:

»Til støtte for den nedlagte påstand gøres det overordnet gældende, at sagsøger har krav på særligt børnetilskud i medfør af lov om børnetilskud, lovebekendtgørelse nr. 707 af 25/8 1995 med senere ændringer § 4 stk. 3 nr. 1, 2 og 3, og at sagsøgtes afgørelse af 4. september 2001 er uden hjemmel i nævnte lov og i øvrigt strider mod Danmarks internationale/folkeretlige forpligtelser.

Det følger af adoptionslovens § 16, at adoptivbarnet ved adoption erhverver rettigheder fra adoptanten, som om adoptivbarnet var adoptantens eget barn og samtidig bortfalder retsforholdet mellem adoptivbarnet og dets oprindelige slægt. Det gøres i den forbindelse gældende:

at sagsøger herefter og efter adoptionen alene har én forælder, en forældremyndighedsindehaver og en retlig forsørger.

I relation til børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 1 (analogt), hvorefter der ydes særligt børnetilskud, »når

344

faderskabet til barnet ikke er fastslået«, gøres det gældende,

at børn af kunstigt inseminerede enlige mødre modtager særligt børnetilskud,

at det ikke tillægges betydning for tildeling af særligt børnetilskud, at moderen nægter at oplyse faderens identitet,

at det fra barnets side må være uden betydning på hvilket grundlag og af hvilken årsag barnet alene har én retlig forsørger, idet der i ingen af de nævnte situationer er nogen far at pålægge bidragsforpligtelsen overfor.

I relation til børnetilskudsloven § 4, stk. 3, nr. 2, hvorefter der ydes særligt børnetilskud, »når kun én af barnets forældre lever« gøres det gældende,

at sagsøgerens biologiske far er død og at sagsøgerens biologiske mor er forsvundet, og

at retsforholdet til sagsøgerens oprindelige far og mor under alle omstændigheder er bortfaldet, og

at sagsøgeren herefter alene har en forælder i form af værgen B, hvorefter sagsøgeren er direkte omfattet af børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 2.

Sagsøgte har ved afgørelsen af 4. september 2001 i relation til § 4, stk. 3, nr. 2 gjort gældende, at bestemmelsen ikke finder anvendelse, idet B som ene-adoptant »har påtaget [sig] den fulde forsørgelsespligt over barnet«. Det gøres i den forbindelse gældende,

at sagsøgte herved har inddraget ulovlige kriterier ved sagens afgørelse, og at sagsøgte fortolkning og afgørelse ikke har hjemmel i børnetilskudsloven.

I relation til børnetilskudsloven § 4, stk. 3, nr. 3, hvorefter der ydes særligt børnetilskud, »når barnet, efter at forældremyndighedens indehaver er død, adopteres af dennes ægtefælle eller af en enlig person«, gøres det gældende,

at sagsøgerens biologiske far er død og at sagsøgerens biologiske mor er forsvundet, og

at retsforholdet til sagsøgerens oprindelige far og mor under alle omstændigheder er bortfaldet, og

at sagsøger netop adopteres af en enlig person, hvorefter sagsøgeren er direkte omfattet af børnetilskudsloven § 4, stk. 3, nr. 3.

Sagsøgte har ved afgørelsen af 4. september 2001 i relation til § 4, stk. 3, nr. 3 gjort gældende, at bestemmelsen ikke finder anvendelse, idet bestemmelsen »tager sigte på adoptioner, hvor der før forældremyndighedsindehaverens død har været en vis form for tilknytning mellem barnet og adoptanten. Det gøres i den forbindelse gældende,

at sagsøgte herved har inddraget ulovlige kriterier ved sagens afgørelse, og at sagsøgte fortolkning og afgørelse ikke har hjemmel i børnetilskudsloven.

Det gøres yderligere til støtte for den nedlagte påstand gældende,

at barnet er interesse- og rettighedssubjekt i forhold til forsørgelse og bidrag,

at det under sagen er godtgjort at der sker en forskelsbehandling af børn »af« ene-adoptanter i forhold til andre danske børn med kun en retlig forælder, eksempelvis i tilfælde, hvor faderskabet ikke er fastslået,

at lovgiver ikke har villet en sådan forskelsbehandling, idet lovtæksten ikke hjemler adgang til forskelsbehandling af »ukendte børn« og andre,

at en sådan forskelsbehandling strider mod forvaltningsretlige principper om ligebehandling,

Endelig gøres det gældende, at afgørelsen og forvaltningens fortolkning er i strid med flere internationale konventioner,

EMK artikel 8 jf. artikel 14, idet sagsøger diskrimineres derved, at hendes ret til familieliv krænkes i og med, at hendes familie ikke har de samme ydelser/standarder som andre sammenlignelige familier,

FN konvention af 20/11 1989 om børns rettigheder artikel 2 jf. artikel 26, ratificeret af Danmark d. 31/5 1991.

RDK artikel log 2, herunder pkt. 1 c, idet det på baggrund af de af sagsøgeren indhentede svar om mulige adoptioner af »ukendte« danske børn til ene-adoptanter gøres gældende, at der sker en »discrimination as effect« begrundet i barnets nationale og etniske oprindelse.

Det gøres i den forbindelse gældende,

at forvaltningen er forpligtet til at inddrage konventionerne ved afgørelser og fortolkning af gældende ret, uanset om konventionerne på afgørelsestidspunktet er inkorporeret i dansk ret.«

Det Sociale Nævn, Statsamtet Vestsjælland har i det væsentlige procederet i overensstemmelse med påstandsdokument af 25. januar 2005. Heraf fremgår blandt andet:

»Til støtte for frifindelsespåstanden gøres det gældende, at sagsøgte afgørelse af 4. september 2001 er i overensstemmelse med gældende dansk ret, og at sagsøgte ikke er ansvarlig for selve lovens udformning og dennes overensstemmelse med folkeretten.

Til støtte for frifindelsespåstanden gøres det videre gældende, at sagsøgte afgørelse er lovmedholdelig.

Det gøres gældende, at børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 1-3, som disse er affattet, ikke giver sagsøgeren ret til særligt børnetilskud. Det bemærkes, at særligt børnetilskud kun ydes, når en af betingelserne i lovens § 4, stk. 3, nr. 1-6 er opfyldt, hvorfor der er tale om en udtømmende opregning.

Det gøres endvidere gældende, at adoptionslovens § 16 ikke har relevans i forhold til, om sagsøgeren har krav på særligt børnetilskud efter børnetilskudslovens § 4, stk. 3, da adoptionslovens § 16 alene regulerer adoptantens og adoptivbarnets forhold indbyrdes

345

, herunder forholdet til slægten, og ikke adoptivbarnets retsstilling i øvrigt.

For så vidt angår sagsøgerens anbringende om diskrimination i medfør af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 8, jf. artikel 14, med begrundelsen, at hendes ret til familieliv krænkes i og med, at hendes familie ikke har de samme ydelser/standarder som andre familier, bestrides det, at afslaget på særligt børnetilskud er et indgreb i retten til respekt for familieliv, der er beskyttet af EMRK, artikel 8, stk. 1, da der ikke er tale om adskillelse af sagsøgerens familie. Der henvises i den forbindelse til dom af 27. marts 1998 fra EMD i sagen Petrovic mod Østrig, og det gøres hertil gældende, at EMRK og EMD indrømmer de nationale myndigheder betydelige skønsmæssige beføjelser (margin of appreciation) også på familierettens område.

Såfremt landsretten imidlertid alligevel måtte finde, at der er tale om et indgreb i sagsøgerens ret til respekt for sit familieliv, gøres det gældende, at indgrebet er lovligt i medfør af artikel 8, stk. 2, da det har hjemmel i børnetilskudslovens § 4, stk. 3, det varetager et lovligt hensyn, og det er proportionalt.

I relation til de af sagsøgeren påberåbte bestemmelser i Racediskriminationskonventionen og FN's konvention af 20. december 1989 om barnets rettigheder gøres det gældende, at bestemmelserne i disse konventioner, der ikke er inkorporerede i dansk ret, ikke kan anvendes direkte og i strid med en udtrykkelig dansk lovbestemmelse, ligesom de heller ikke kan erstatte en manglende hjemmel i gældende dansk ret.

Det gøres gældende, at sagsøgte ikke er direkte pligtssubjekt i forhold til de påberåbte konventionsbestemmelser, som altovervejende har karakter af programmerklæringer rettet til lovgivere i medlemslandene, her Folketinget. Der henvises til betænkning nr. 1407 af 2001 fra Justitsministeriets Inkorporeringsudvalg, side 22ff.

Til gengæld bestrides det ikke, at der i dansk ret gælder en fortolknings-, formodnings og instruktionsregel, der har til formål at søge at sikre, at Danmark opfylder sine folkeretlige forpligtelser.

Det gøres i den forbindelse gældende, at fortolknings-, formodnings- og instruktionsreglen i relation til de af sagsøgeren påberåbte bestemmelser i Racediskriminationskonventionen og FN's konvention om barnets rettigheder ikke kan føre til anden fortolkning af børnetilskudslovens § 4, stk. 3, om særligt børnetilskud end den, sagsøgtets afgørelse er udtryk for.

Det gøres gældende, at der ikke er tale om diskrimination af sagsøgeren, idet det for såvel hende som for alle andre - danske og udenlandske - børn gælder, at betingelserne i børnetilskudsloven skal være opfyldt, førend der ydes særligt børnetilskud, og da sagsøgerens moder på lige fod med andre enlige forsørgere modtager ordinært og ekstra børnetilskud i henhold til børnetilskudslovens § 2 og § 3.«

Landsrettens begrundelse og resultat:

Særligt børnetilskud efter børnetilskudslovens § 4, stk. 3, ydes bl.a., nr. 1, når faderskabet til barnet ikke er fastslået
nr. 2, når kun et af barnets forældre lever, eller
nr. 3, når barnet, efter at forældremyndighedens indehaver er død, adopteres af dennes ægtefælle eller af en enlig person.

For så vidt angår *nr. 1* fremgår det af sagen, at faderskabet til A er fastslået. Allerede af denne grund kan denne bestemmelse derfor ikke finde anvendelse i den foreliggende situation. Det kan ikke føre til andet resultat, at børn af kvinder, der har ladet sig besvange af en mand, hvis identitet de ikke vil oplyse, eller som er blevet gravide ved insemination, efter administrativ praksis meget muligt tillægges forhøjet børnetilskud i medfør af denne bestemmelse.

Heller ikke *nr. 2* kan anvendes, jf. FT 1972-73, tillæg A, sp. 5925 f., hvor det i forbindelse med indførelse af den nugældende nr. 3 med den særlige regel om eneadoption (lov nr. 336 af 15. juni 1973) udtales, at nr. 2 ikke har kunnet anvendes i tilfælde af eneadoption, idet »adoptanten efter reglerne i adoptionsloven antager det fulde ansvar for barnets forsørgelse«.

Bestemmelsen i *nr. 3* blev, jf. FT 1972-73, tillæg A, sp. 5925 f., indført, idet de dagældende regler i børnetilskudsloven indebar, at en ægtefælle, der efter den anden ægtefælles død adopterede dennes barn, dermed afskar barnet fra særligt børnetilskud, jf. det netop anførte om, at adoptanten antager det fulde ansvar for barnets forsørgelse. Bestemmelsen skulle ud over ægtefælleadoption omfatte »andre børn, der adopteres af en enlig slægtning f.eks. en af forældrenes søskende eller en af bedsteforældrene«, men skulle »ikke omfatte enliges adoptioner uden for slægtsforhold«. Bestemmelsen i nr. 3 var i overensstemmelse hermed formuleret således, at særligt børnetilskud blev ydet »til et barn, der, efter at forældremyndighedens indehaver er død, adopteres af dennes ægtefælle eller af en enlig person i barnets slægt«.

I bemærkningerne til ændringen af nr. 3 til den nugældende formulering (lov nr. 350 af 4. juni 1986), hvor ordene »i barnets slægt« udgik, anføres det, jf. FT 1985-86, tillæg A, sp. 5994, at »der kan ydes særligt børnetilskud i alle de tilfælde, hvor en efterlevende ægtefælle eller en enlig person adopterer et forældreløst barn, uden at der herved kræves et slægtsforhold«.

Socialministeren fremsatte den 7. oktober 1999 et lovforslag nr. L5 vedrørende ændring af børnetilskudsloven m.v. I forbindelse med behandlingen af lovforslaget blev spørgsmålet om særligt børnetilskud til enlige

346

adoptanter rejst, herunder i form af spørgsmål fra Folketingets Socialudvalg til socialministeren. Udgangspunktet for debatten var, at børnetilskudsloven tilsyneladende ikke indeholdt hjemmel til at yde særligt børnetilskud til enlige, der havde valgt at adoptere et barn. Lovforslaget indebar ikke en ændring af dette forhold.

Et mindretal foreslog ved 2.-behandlingen af lovforslaget, at det udtrykkeligt i § 4, stk. 3, skulle anføres, at det særlige børnetilskud skulle ydes, når barnet var adopteret efter reglerne om eneadoption, jf. ændringsforslag nr. 2, FT 1999-2000, tillæg B, side 111. Ændringsforslaget blev imidlertid forkastet, jf. FT 1999-2000, forhandlingerne, side 2228.

Af socialministerens talepapir til brug for et samråd i Socialudvalget den 10. december 1999 vedrørende spørgsmålet fremgår blandt andet følgende:

»Retten til det særlige børnetilskud bortfalder, hvis den manglende forælder erstattes ved, at faderskabet fastslås, eller ved adoption. For ikke at lægge hindringer i vejen for, at en slægtning eller anden nærtstående adopterer barnet i forbindelse med forældremyndighedsindehaverens død, er der dog indført en særlig bestemmelse, der sikrer, at det særlige børnetilskud bevares i denne situation (BL § 4, stk. 3, nr. 3).«

Lovforslag nr. L5 1999 blev vedtaget efter forslagens 3. behandling i Folketinget den 14. december 1999 (lov nr. 966 af 20. december 1999).

Den 1. december 2000 fremsatte SF forslag, B 63, til folketingsbeslutning om særligt børnetilskud til børn, der er adopteret af en enlig. I forbindelse med 1.-behandlingen af forslaget anførte socialministeren, at forslaget bryder med princippet om, at særligt børnetilskud til enlige forsørgere kun udbetales, når den enlige forsørgere har været udsat for en social begivenhed, som den enlige forælder er uden indflydelse på, jf. FT 2000-01, forhandlingerne, side 3021. Beslutningsforslaget blev aldrig færdigbehandlet og bortfaldt. Forslaget er efter det oplyste ikke siden genfremsat.

Uanset at formuleringen af nr. 3 kan efterlade en vis tvivl om den rette fortolkning, finder landsretten på baggrund af bestemmelsens formulering, hvor man har bibeholdt ordet »ægtefælle«, og på baggrund af bemærkningerne til den ændrede formulering i 1986, ikke grundlag for at antage, at det har været tilsigtet, at bestemmelsen skulle omfatte enlige adoptanter, der - som i denne sag - har adopteret et barn, uden at der, mens forældremyndighedsindehaveren levede, har været en vis form for tilknytning mellem barnet og adoptanten. Lovændringen må således antages primært at være udtryk for en ajourføring af de gældende regler med henblik på at sikre det forhøjede børnetilskud også i situationer, hvor adoptanten ikke har været gift med forældremyndighedsindehaveren, men har samlevet med denne uden for ægteskab. Dette resultat understøttes af, at det i forbindelse med forslagene til en ændret retsstilling i 1999 og 2000 synes forudsat, at børn adopteret af eneadoptanter som udgangspunkt ikke har krav på særligt børnetilskud.

Herefter findes bestemmelsen i nr. 3 ikke at kunne anvendes.

For fuldstændighedens skyld tilføjes, at det i øvrigt ikke er dokumenteret, at A's mor var død på adoptionstidspunktet, hvorfor bestemmelsen i nr. 3 i alle tilfælde ikke vil kunne finde anvendelse i den foreliggende situation.

Adoptionslovens § 16 ses ikke at være relevant for fortolkningen af de anførte bestemmelser i børnetilskudsloven.

Landsretten finder ikke grundlag for at fastslå, at Det Sociale Nævns afgørelse og fortolkning af børnetilskudsloven er i strid med de anførte internationale konventioner, og landsretten frifinder derfor Det Sociale Nævn i Statsamtet Vestsjælland.

A v/værgen B's retshjælpsforsikring, subsidiært statskassen, skal inden 14 dage til Det Sociale Nævn i Statsamtet Vestsjælland betale 45.000 kr. i sagsomkostninger.

Det af B udlagte rets- og berammelsesgebyr, i alt 3.100 kr., tilbagebetales B.

Højesterets dom.

I tidligere instans er afsagt dom af Østre Landsrets 12. afdeling den 15. marts 2005.

I pådømmelsen har deltaget fem dommere: Poul Sørensen, Per Walsøe, Niels Grubbe, Poul Dahl Jensen og Henrik Waaben.

Påstande:

Appellanten, A ved værge B, har nedlagt følgende påstande:

Påstand 1:

Principalt: Indstævnte, Statsamtet Vestsjælland, Det Sociale Nævn, skal anerkende, at appellanten har krav på særligt børnetilskud i medfør af lov om børnetilskud, lovekendtgørelse nr. 707 af 25. august 1995 med senere ændringer, § 4, stk. 3, nr. 1, 2 og 3, med virkning fra den 1. april 1999 (barnets overgivelse til værge) med sædvanlig procesrente fra dette tidspunkt, subsidiært den 12. januar 2001 (ansøgnings-tidspunktet), mere subsidiært den 23. august 2001 (i henhold til rentepåkrav af 23. juli 2001) og mest subsidiært sagens anlæg, alt dog tidligst fra forfaldstiden for de enkelte ydelser.

Subsidiært: Indstævnte skal anerkende, at appellanten har krav på særligt børnetilskud med virkning fra den 12. januar 2001 med sædvanlig procesrente fra dette tidspunkt, subsidiært den 23. august 2001 og mere subsidiært sagens anlæg, alt dog tidligst fra forfaldstiden for de enkelte ydelser.

347*Påstand 2:*

Indstævntes afgørelse af 4. september 2001 ophæves, og sagen hjemvises til fornyet behandling hos indstævnte.

Indstævnte har påstået stadfæstelse.

Anbringender

A har gentaget sit anbringende om, at et afslag på at yde hende særligt børnetilskud vil indebære en forskelsbehandling mellem hende og bl.a. børn af kunstigt befrugtede enlige mødre. Hun har herved yderligere henvist til, at der med virkning fra den 1. januar 2007 kan tilbydes enlige kvinder kunstig befrugtning foretaget af en læge, idet bestemmelsen i § 3 i lov om kunstig befrugtning om, at dette kun må tilbydes kvinder, der er gift eller lever sammen med en mand i ægteskabslignende forhold, er ophævet ved lov nr. 535 af 8. juni 2006.

Indstævnte har heroverfor anført, at sagen skal bedømmes i forhold til de regler, der var gældende den 4. september 2001, da nævnet traf sin afgørelse.

Supplerende sagsfremstilling

Sikringsstyrelsens vejledning nr. 158 af 18. december 1986 om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag punkt 15 har følgende ordlyd:

»Der ydes et særligt børnetilskud, der svarer til eet normalbidrag for et barn under 18 år, når barnet, efter at forældremyndighedens indehaver er død, adopteres af dennes ægtefælle eller af en enlig person, § 4, stk. 3, nr. 3.

Det kræves ikke, som efter den tidligere lov, at adoptanten er i slægt med barnet.

Tilskuddet ydes fortsat, selvom adoptanten senere indgår ægteskab, medmindre ægtefællen adopterer barnet.«

I Ankestyrelsens Sociale Meddelelser, SM B-4-95 af 15. maj 1995, er refereret behandlingen af to klagesager, hvori enlige adoptanter til udenlandske børn havde fået afslag på særligt børnetilskud. I begge sager traf Ankestyrelsen afgørelse om, at de enlige adoptanter ikke havde ret til særligt børnetilskud. I den ene sag var Ankestyrelsens afgørelse begrundet med, at det efter børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 3, er en betingelse for særligt børnetilskud, at den, der havde forældremyndigheden inden adoptionen, er afgået ved døden. Ankestyrelsen fandt det ikke godtgjort, at dette var tilfældet. Endvidere fandt Ankestyrelsen ikke, at det var tilstrækkeligt grundlag for ret til særligt børnetilskud, at der på grund af forholdene i barnets hjemland ikke kunne gives oplysninger om den, der havde forældremyndigheden før adop-

tionen. I den anden sag var Ankestyrelsens afgørelse begrundet med, at adoptanten helt frivilligt havde påtaget sig den fulde forsørgelsespligt over for barnet, jf. børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 2. Herudover lagde Ankestyrelsen vægt på, at retten til særligt børnetilskud for enlige adoptanter er fastlagt i børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 3.

Af Socialministeriets vejledning nr. 42 af 30. januar 1996 om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag punkt 15 fremgår bl.a.:

»Det kræves ikke, at adoptanten er i slægt med barnet. Bestemmelsen tager sigte på adoptioner, hvor der før forældremyndighedsindehaverens død har været en vis form for tilknytning mellem barnet og adoptanten. Enlige adoptanter, der adopterer et udenlandsk barn gennem en af de organisationer, der er godkendt af justitsministeren efter adoptionslovens § 30, er ikke omfattet af bestemmelsen.

Tilskuddet ydes fortsat, selv om adoptanten senere indgår ægteskab, medmindre ægtefællen adopterer barnet.«

Under Folketingets behandling af lovforslag nr. L 5 af 7. oktober 1999 om ændring af børnetilskudsloven mv. modtog Socialudvalget den 7. december 1999 følgende besvarelse fra socialministeren på spørgsmål fra udvalget:

»Spørgsmål 9:

Ministeren bedes oplyse, om det kun er enlige adoptanter, der har adopteret udenlandske børn gennem en af de formidlende organisationer, der ikke kan modtage det særlige børnetilskud, jf. Socialministeriets vejledning om børnetilskud og forskudsvis udlagte børnebidrag pkt. 15, eller om dette også gælder for andre familietyper, der kan ligestilles med enlige adoptanter af udenlandske børn, f.eks. enlige der har adopteret et dansk barn uden forudgående venskabs- eller slægtsbånd, enlige adoptanter der har adopteret et udenlandsk barn ved privat adoption eller par, der har adopteret et udenlandsk barn ved formidlet adoption, hvor den ene forælder senere dør.

Svar:

Henvisningen i vejledningens pkt. 15 til enlige adoptanter, der adopterer et udenlandsk barn gennem en af de formidlende organisationer, skyldes, at Den Sociale Ankestyrelse har truffet afgørelse om, at der ikke kunne udbetales særligt børnetilskud i to af sådanne adoptionssager. Begrundelsen for afslaget var i den ene sag, at der ikke på grund af forholdene i barnets hjemland kunne gives oplysninger om den, der havde forældremyndigheden før adoptionen. I den anden sag lagde ankestyrelsen vægt på, at adoptanten ved adoptionen har påtaget sig den fulde forsørgelsespligt for barnet, og at retten til særligt børnetilskud for enlige adoptanter er fastlagt i børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 3, der omhandler den situation, hvor barnet, efter at forældremyndighedsindehaveren er død, adopteres af dennes ægtefælle eller af en enlig person.

Da begrundelsen således i ingen af sagerne har været, at der var tale om enlige adoptanter, som havde

348

adopteret udenlandske børn gennem en af de formidlende organisationer, ville der være truffet samme afgørelse, hvis der var tale om enlige, der havde adopteret et dansk barn uden forudgående venskabs- eller slægtsbånd og enlige adoptanter, der havde adopteret et udenlandsk barn ved privat adoption. Der kan derimod ikke ud fra de truffede afgørelser drages en parallel til en situation, hvor et par har adopteret et udenlandsk barn, og hvor den ene forælder senere dør.

Spørgsmål 10:

Vil ministeren tage de nødvendige skridt til ændring af administrativ praksis, så enlige adoptanter af udenlandske børn ligestilles i relation til udbetaling af det særlige børnetilskud?

Svar:

Bestemmelsen om eneadoptanters ret til det særlige børnetilskud kom ind i børnetilskudsloven i 1973. Baggrunden var, at man var blevet opmærksom på, at ægtefæller og andre slægtninge var afskåret fra det

særlige børnetilskud, når de adopterede et barn i forbindelse med forældremyndighedsindehaverens død. Derfor kan der efter børnetilskudslovens § 3, stk. 3, nr. 4, udbetales særligt børnetilskud, »når barnet, efter at forældremyndighedens indehaver er død, adopteres af dennes ægtefælle eller af en enlig person«. Med denne formulering er der ikke en generel ret til særligt børnetilskud til eneadoptanter.

Spørgsmålet om en generel ret til særligt børnetilskud har således ikke tidligere været taget op til en selvstændig vurdering. Jeg vil undersøge spørgsmålet nærmere og vende tilbage til Socialudvalget med en redegørelse, som kan danne grundlag for en eventuel lovændring.«

I Socialudvalgets betænkning af 7. december 1999 over lovforslag nr. L 5 af 7. oktober 1999 om ændring af børnetilskudsloven mv. stillede et mindretal følgende ændringsforslag:

»I § 4, stk. 3, indsættes efter nr. 6 som nyt nummer:

7) når barnet er adopteret efter reglerne om eneadoption.«

Bemærkningerne til ændringsforslaget lød således:

»Børn, der er adopteret af en eneadoptant, har lige som børn, hvor faderskabet ikke er fastslået, eller hvor den ene forælder er død, kun én forsørger. Derfor bør de ligestilles med disse grupper.«

Ændringsforslaget blev forkastet under Folketingets 2.-behandling den 9. december 1999.

Den 10. december 1999 var socialministeren i samråd i Socialudvalget om eneadoptanters ret til særligt børnetilskud. Af ministerens talepapir fra samrådet fremgår bl.a.:

»Normalt vil der være to forældre, der deltager i forsørgelsen af et barn. Enten ved at de har fælles husholdning, eller ved at barnet er hos den ene forælder, og den anden yder bidrag.

Det særlige børnetilskud udbetales (bortset fra de særlige regler vedr. pensionister), når der permanent kun vil være en forælder, der har forsørgelsesansvaret, og der ikke er en anden forælder, der yder bidrag. Tilskuddets størrelse svarer til normalbidraget. Bestemmelsen er i dag formuleret således, at der kun forudsættes at kunne være to årsager til, at der kun er en forsørger:

1) At faderskabet ikke er fastslået. (BL § 4, stk. 3, nr. 1).

2) At den ene forælder er død. (BL § 4, stk. 3, nr. 2).

Retten til det særlige børnetilskud bortfalder, hvis den manglende forælder erstattes ved, at faderskabet fastslås, eller ved adoption. For ikke at lægge hindringer i vejen for, at en slægtning eller anden nærtstående adopterer barnet i forbindelse med forældremyndighedsindehaverens død, er der dog indført en særlig bestemmelse, der sikrer, at det særlige børnetilskud bevares i denne situation (BL § 4, stk. 3, nr. 3).

Det kan umiddelbart virke rimeligt, at der også ydes særligt børnetilskud i andre situationer, hvor der kun er en forsørger til barnet, og der ikke kommer et bidrag fra en anden forælder. F.eks. for eneadoptanter.

For at kunne fremsætte lovforslag herom er der imidlertid nogle forhold, som må undersøges nærmere, jf. herunder nedenfor.«

Højesterets begrundelse og resultat

Tre dommere - Poul Sørensen, Poul Dahl Jensen og Henrik Waaben - udtaler:

Børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 1-3, må efter baggrunden og ordlyden samt efter bestemmelseernes indbyrdes sammenhæng forstås således, at retten til særligt børnetilskud til et barn, der adopteres af en enlig person, alene er reguleret af nr. 3. Reglerne om eneforsørgere i nr. 1 og 2 omfatter således ikke eneadoptanter.

Indtil 1973 havde et barn, der var adopteret af en eneadoptant, ikke ret til særligt børnetilskud, alene i kraft af at eneadoptanten var eneforsørger. Med indsættelsen af nr. 3 i børnetilskudslovens § 4, stk. 3, i 1973 blev retten til særligt børnetilskud til børn af eneforsørgere udvidet til at omfatte visse enlige adoptanter. Det var en betingelse for særligt børnetilskud, at barnet, efter at forældremyndighedens indehaver var

død, blev adopteret af dennes ægtefælle eller af »en enlig person i barnets slægt«. Efter forarbejderne til bestemmelsen (Folketingstidende 1972-73, Tillæg A, sp. 5925-26) havde den til formål at give stedfaderen eller stedmoderen et incitament til at adoptere barnet i stedet for blot at beholde barnet i familiepleje. Reglen omfattede tillige andre forældreløse børn, hvis de blev adopteret af »en enlig slægtning, f.eks. en af forældrenes søskende eller en af bedsteforældrene«. Det blev samtidig fremhævet, at det nye nr. 3 ikke skulle omfatte enliges adoptioner uden for slægtsforhold.

349

I 1986 udgik ordene »i barnets slægt«. Efter ordlyden af nr. 3 ydes der herefter særligt børnetilskud, når barnet, efter at forældremyndighedens indehaver er død, adopteres af dennes ægtefælle eller af en enlig person. Det er uomtalt i forarbejderne - Folketingstidende 1985-86, Tillæg A, sp. 5994 - om nr. 3 herefter omfatter alle tilfælde, hvor et forældreløst barn adopteres af en ubeslægtet enlig person, eller om det incitament til eneadoption, bestemmelsen indeholder, fortsat kun er rettet til enlige personer, som barnet har en vis tilknytning til - en tilknytning, der blot ikke behøver at være af slægtsmæssig karakter.

Vi finder ligesom landsretten ikke grundlag for at antage, at det med ændringen i 1986 har været tilsigtet, at bestemmelsen skulle omfatte enlige adoptanter, der har adopteret et forældreløst barn, uden at der har været en vis tilknytning mellem adoptanten og barnet forud for forældremyndighedsindehaverens død.

Det kan som ubestridt lægges til grund, at A's biologiske mor levede på adoptionstidspunktet, og at der ikke havde været en forudgående tilknytning mellem A og B.

På denne baggrund tiltræder vi, at A ikke opfylder betingelserne for at få særligt børnetilskud efter § 4, stk. 3, nr. 3.

Spørgsmålet om, hvilken tilknytning barnet og forældrene skal have til Danmark for at være berettiget til børnetilskud, er reguleret i børnetilskudslovens § 5. De betingelser, der er opstillet i § 4, stk. 3, nr. 1-3, for at opnå særligt børnetilskud, skelner ikke mellem danske og udenlandske børn. Efter nr. 3 er udenlandske børn, der adopteres af en enlig person her i landet, således berettiget til særligt børnetilskud i samme omfang som danske børn, der adopteres af en enlig. Det faktiske forhold, at det uden for familieforhold mv. for tiden stort set kun er udenlandske børn, der adopteres af enlige personer her i landet, kan efter vores opfattelse ikke føre til, at Det Sociale Nævns afslag på at yde særligt børnetilskud til A udgør en usaglig forskelsbehandling i strid med Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 14, jf. artikel 8, eller artikel 14, jf. artikel 1 i den første tillægsprotokol, eller med de øvrige konventionsbestemmelser, som A har påberåbt sig.

Vi stemmer herefter for at stadfæste dommen.

Dommerne Per Walsøe og Niels Grubbe udtaler:

Børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 3, om særligt børnetilskud i visse adoptionstilfælde blev indføjet i loven ved lov nr. 36 af 15. juli 1973 og fik sin nugældende formulering ved lov nr. 350 af 4. juni 1986. Efter den oprindelige bestemmelse var tilskuddet betinget af, at barnet, efter at forældremyndighedens indehaver var død, blev adopteret af dennes ægtefælle eller af en enlig person i barnets slægt. Ved ændringen i 1986 udgik ordene »i barnets slægt«. Efter ordlyden er betingelsen herefter opfyldt, selvom den enlige adoptant ikke forud for adoptionen har haft nogen forbindelse med barnet, og der er ikke holdepunkt i lovens forarbejder for at antage et andet resultat. Vi finder herefter, at der efter lovændringen i 1986 ikke længere er grundlag for at kræve en forudgående forbindelse mellem eneadoptanten og barnet som betingelse for at yde tilskud efter nr. 3. Forløbet i forbindelse med Folketingets behandling af forslaget af 7. oktober 1999 om ændring af børnetilskudsloven og beslutningsforslaget af 1. december 2000 kan ikke føre til andet resultat.

Vi finder herefter, at det var uberettiget, at Det Sociale Nævn i sin afgørelse af 4. september 2001 afslog særligt børnetilskud, under hen-

visning til at der ikke før forældremyndighedsindehaverens død havde været en vis form for tilknytning mellem A og B.

Ifølge børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 3, er det yderligere en betingelse, at forældremyndighedens indehaver er afgang ved døden forud for adoptionen. Bestemmelsen lægger således vægt på forældremyndighedsindehaverens død i modsætning til nr. 2, der angår forældres død. Det må lægges til grund, at A's biologiske forældre allerede forud for adoptionen var blevet frataget forældremyndigheden, at hendes far var død, og at man ikke vidste, hvor hendes mor befandt sig. Under disse omstændigheder må A's forhold før adoptionen efter vores opfattelse sidestilles med tilfælde, hvor indehaveren af forældremyndigheden over barnet er afgang ved døden.

Vi finder derfor, at A har krav på særligt børnetilskud efter børnetilskudslovens § 4, stk. 3, nr. 3.

Der afsiges dom efter stemmeflertallet.

Thi kendes for ret:

Landsrettens dom stadfæstes.

Ingen af parterne skal betale sagsomkostninger for Højesteret til den anden part.

1. FT 1972-73, till. A, sp. 5925-26, FT 1985-86, till. A, sp. 5994, U 1962.826 H, U 1993.472 H, Ministerialtidende 1986, s. 1042, Ankestyrelsens Sociale Meddelelser SM B-4-95, Ministerialtidende 1996, s. 308-09.
2. U 2006.770 H, ECHR Reports 1998-11, s. 579 (EMD 27/3 1998 sag 156/96 Petrovic mod Østrig), ECHR Reports 2003-X, s. 73 (EMD 30/9 2003 sag 40892/98 Koua Poirrez mod Frankrig), Peer Lorenzen m.fl.: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer, 2. udg. (2003), s. 537-39 og 790, Jon Fridrik Kjølbro: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention - for praktikere (2005), s. 636.